

PÄÄKIRJOITUS

Ekonomistin tehtävistä talouspolitiikan taitekohdassa

Juha Tarkka

Talouspolitiikka on viimeistään kesän 2022 jälkeen siirtynyt uuteen aikakauteen. Pitkään kestänyt matalien korkojen ja vaimean inflaation kausi on päättynyt, ja talous- ja rahapolitiikkaa joudutaan nyt tekemään uudenaikaisissa olosuhteissa – tai voisi ehkä sanoa perinteisessä, ainakin korkojen ja inflaation osalta finanssikriisiä edeltänyttä aikaa muistuttavassa ympäristössä. Erona suurta finanssikriisiä edeltävään aikaan on kuitenkin, että tuottavuuden ja BKT:n kasvu on pysyvästi hidastunut, ja koettujen kriisien jäljiltä julkisen talouden velka on korkeammalla tasolla. Julkisen talouden tasapainoa joudutaan nyt Suomessakin asteittain korjaamaan nousevien korkokustannusten olosuhteissa.

Viime vuosien myönteisimpiä kehityskulkuja Suomen kansantaloudessa on ollut työllisyysasteen erittäin merkittävä paraneminen. Osittain se on ollut seurausta toteutetuista työntekijöiden eläköitymistä myöhentäneistä rakenteellisista uudistuksista, mutta päätellen siitä, että työllisyysasteen nousu on näkynyt voimakkaana myös ulkomaalaistaustaisen väestön työl-

listymisessä, taustalla on vahvasti ja uskoakseni pääosin ollut työn kysynnän kasvu. Sitä on puolestaan vauhdittanut Suomessa (ja ulkomaillaakin) harjoitettu ekspansiivinen finanssipolitiikka. Kolikon kääntöpuolena on ollut valtion budjettialijäämä ja vaihtotaseen kääntyminen varsin alijäämäiseksi.

Työllisyysasteen paranemisella on laajoja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia sen lisäksi, mitä parantunut työllisyys on kokonaisuutena kansantaloudessa merkinnyt. Kireä työmarkkina parantaa yhteiskunnallista koheesiota, vähentää syrjäytymisestä aiheutuvia ongelmia ja riippuvuutta erilaisista tulonsiirroista. Tärkeätä on, että se parantaa nuorten, työikään tulevien tulevaisuudennäkymiä. Keskeinen kysymys on nyt, miten korkea työllisyysaste kaikine ulkoisvaikutuksineen on säilytettävissä ja toivottavasti edelleen parannettavissa, kun korkojen nousu ja valtion finanssien tasapainottaminen uhkaavat jarruttaa työvoiman kysyntää.

Uuden, yhteiskunnallisesti ja ekologisesti kestävän makrotaloudellisen tasapainon löytä-

minen kiristyvän raha- ja finanssipolitiikan olosuhteissa vaatii ekonomisteilta laaja-alaista ja analyttistä osallistumista talouspoliittiseen keskusteluun. Juuri ekonomistien tehtävänä on auttaa talouspolitiikkaa nousemaan poliittisten ajatustottumusten ja -lukkojen yläpuolelle löytämään uusia, tutkimukseen perustuvia ratkaisuja.

Nostan seuraavassa esiin kaksi esimerkkiä asioista, joissa mielestäni valtavirtainen ekonomistinäkemyksesi ja se, mitä usein pidetään Suomen oloissa poliittisesti mahdollisena ovat vastakkain.

**

Tunnetusti merkittävä syy Suomen julkisen talouden tasapaino-ongelmiin on väestön ikääntymisestä johtuva julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kysynnän kasvu. Sen aiheuttaman veronkorotus- ja säästöpaineen käsittely on ollut suomalaisen politiikan kestoaiheita. Sotekustannusten hallinnassa keskeinen kysymys on palvelutuotannon tehokas järjestäminen. Taloustieteilijälle on ilmeistä, että tehokas toiminta vaatii sitä hoitavalle organisaatiolle asianmukaiset kannusteet. Kun palvelujen järjestämisvastuu on siirretty hyvinvointialueille, niillä pitäisi siis olla kannusteet järjestää toiminta niin, että käytetyille varoille saadaan mahdollisimman hyvä vastine.

Tämä olisi toteutettavissa ns. maakuntaveron avulla: Hyvinvointialueen omat päättäjät keräisivät jonkin tietyn, valtion rahoittaman perustason ylittävät kustannukset alueen asukkailta ns. maakuntaveroina, joiden tasosta kukin hyvinvointialue päättäisi itse samaan aikaan alueen sote-budjetin kanssa. Alueellisia veropohjien eroja voitaisiin tasoittaa valtion perusosuuksien kautta, mutta maakuntaverokertymiä ei pitäisi tasata. Näin hyvinvointialueen demo-

kraattisesti valittu valtuusto joutuisi punnitsemaan palvelutasoa ja verotusta marginaalilla keskenään: lisäpalvelusta maksaisivat tai kustannussäästöistä hyötyisivät alueen asukkaat suoraan. Ainakin ekonomistille järjestelmän logiikka on selvä.

Maakuntaverotusta on vastustettu selittäen, että uusi veromuoto johtaisi verotuksen kiristymiseen kokonaisuutena. Ajatus on nurinkurinen: juuri nykyinen järjestelmä, jossa järjestämisvastuussa oleva hyvinvointialue ei itse maksa toimintansa kustannuksia, vaan valtio, johtaa suurimpaan veroasteen nousupaineeseen, koska mahdollisesta tehottomuudesta johtuvat kustannukset voidaan osoittaa välttämättömiksi ja maksattaa ne valtiolla. Tehostamisen kannustimet ovat nyt heikot. Maakuntaveron poliittinen vastustus perustuneekin suurelta osalta vain uskoon, että kansalaiset eivät voisi muutosta ymmärtää, ja siksi olisivat alttiita veropopulistisille argumenteille.

**

Käynnissä olevan talouspolitiikan aikakauden muutoksen ongelmat eivät liity vain tasapainoisen kasvu-uran määrittelyyn ja sille pyrkimiseen, vaan myös siihen, miten muutos vaikuttaa talousjärjestelmän, erityisesti rahoitusjärjestelmän häiriöalttiuteen.

Kasvun edellytysten rakentaminen vaarantuu, jos rahoitusmarkkinoiden vakaus horjuu. Viime viikkoina on maailmalta tullut huolestuttavia viestejä siitä, että ennätysnopea ja siksi markkinoille osin yllätyksenä tullut korkojen nousu on horjuttanut joitakin pankkeja. Samalla on saatu merkkejä kiinteistösektorin vahvasti negatiivisesta reaktiosta korkojen nousuun, mikä voi heijastua myös rahamarkkinoiden tilaan. Onneksi pankkijärjestelmä ja sen valvon-

ta ovat, ainakin Euroopassa, nykyään paljon vahvemmassa kunnossa kuin suuren finanssikriisin puhjetessa 15 vuotta sitten. Toisaalta rahoitusjärjestelmän vakaus ja epävakaus ovat jakamattomia: ongelmat yhdellä maailman laidalla ovat historiassa usein levinneet myös toisaalle.

Kansainvälisen valuuttarahaston tämän vuoden alussa julkaisemassa Suomea koskevassa FSAP-raportissa Suomen pankkijärjestelmän vakavaraisuuden todetaan kyllä kestävän vakaviakin häiriöitä, mutta samalla huomautetaan sen alttiudesta likviditeettihäiriöille. Pankkien mahdollisten, vaikka perusteettomienkin likviditeettihäiriöiden varallisuutta tuhoavat vaikutukset ovat pysyvä huolenaihe kaikkialla. Viimeksi tästä muistutti Ruotsin Nobel-komitea viime vuonna palkitessaan Douglas Diamondin ja Philip Dybvigin tätä aihetta koskevista, jo klassisista tutkimuksista.

Tätä taustaa vasten on huolestuttavaa, että EU:n pankkiunionia koskeva hanke on yhä keskeneräinen juuri likviditeettikriisien estämisen kannalta keskeiseltä osaltaan. Ei ole päästy sopimukseen yhteisestä talletussuojasta, joka uskottavuudellaan suojaisi pankkeja talletuspakojen aiheuttamilta likviditeettikriiseiltä. Eniten yhteisestä talletussuojajärjestelmästä hyötyisivät maat, joilla on maan kokoon nähden suuri ja merkittävästi ulkomaille levittäytynyt pankkijärjestelmä. Suomi on juuri tällainen maa, mutta yhteisen talletussuojan rakentaminen on silti toistaiseksi herättänyt meillä itsepintaista poliittista vastarintaa.

**

Kansantaloudellisen aikakauskirjan käsillä oleva numero on sisällöltään monipuolinen. Sen kolmessa laajassa artikkelissa käsitellään juuri Suomen kansantalouden ajankohtaisimpia on-

gelmia: potentiaalisen tuotannon kasvattamisen ja julkisen talouden tehostamisen kysymyksiä. Sampo Lappo ja Ismo Risku tutkivat sitä, paljonko työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavat terveysongelmat aiheuttavat kustannuksia menetetyt työpanoksen muodossa. Pekka Tiainen palaa artikkelissaan ns. Okunin lakiin ja pohtii sitä käyttäen potentiaalisen tuotannon ja Suomen kansantaloudessa olevan käyttämättömän työvoimapotentialin välistä suhdetta. Hän arvioi työllisyysasteen edelleen nostamisella olevan saavutettavissa merkittäviä BKT:n kasvuvaikutuksia. Ville Valovirta taas esittää artikkelissaan kiinnostavia tapaustutkimuksia, joiden perusteella hän päätelee julkisissa hankinnoissa olevan saavutettavissa merkittäviä kustannussäästöjä teknologisia innovaatioita hyödyntämällä. Kaikki nämä artikkelit antavat aiheen luottaa siihen, että taloustieteellisellä tutkimuksella on edelleen paljon annettavaa Suomen nykyisten tasapaino-ongelmien ratkaisemisessa.

**

On tullut aika hyvästellä Kansantaloudellisen aikakauskirjan lukijoita: olen nyt eroamassa päätoimittajan paikalta runsaan kolmen vuoden rupeaman jälkeen. On ollut kunnia olla mukana tekemässä tätä perinteikästä lehteä, tutkimuksen ja talouspoliittisen ja taloustieteellisen keskustelun tärkeää foorumia. Luottamuksesta kiitän Taloustieteellisen Yhdistyksen johtokuntaa. Tehtävän jättämistä helpottaa, että työtä jatkamaan on löytynyt pätevä ja omistautunut tekijä, Oulun yliopiston emeritusprofessori Mikko Puhakka. Toivotan hänelle parasta menestystä. Lukijoita kehotan tukemaan lehteä jatkossakin lähettämällä sen julkaistavaksi hyviä suomenkielisiä tutkimuksia, teräviä keskustelupuheenvuoroja ja kiinnostavia kirja-arvosteluja. □